

Милутин Ж. Павлов

ПОЕТИКА ЦЕПНОГ ПСИХОГЕНА ИЛИТИ ФАСЦИНАНТНА ПРОМИСАО ТРАГАЛАЧКОГ УМЕЋА

(Ненад Шапоња: *Психологија гравитације*, Прометеј, Нови Сад, 2023)

Када би књигословна *Психологија гравитације*, поетичка сроченост Ненада Шапоње треснула о писаћи сто – пробила би све препреке до усијане железне тачке Земљине теже. Ретка књига лирског ребелијанца истргнута из жарног буљука и стихије принтанних табака у пуном урнебесу папирне белине. Из тихана ранијих лирских укрштаја и раскрштаја, у пипавом тумарању овога песника догодила се надзвучност драматичног праска да писањем надвлада скученост обичне телесне футроле коју су негда, методским наличјем, промовисали Антон Павлович Чехов и Аугуст Стриндберг. Казано, у препису, то би могла бити уводна увертира наднета над обично необичном драматургијом стиховања Ненада Шапоње, (који би се могао звати иза опесмених наслова и Изненад), јер:

„Мери ме прича / изван мене, / мери ме сенка / усред тебе / усред привида / прорачунате вејавице.” Живот је утока и растока у време иако је време, као што знамо, упертлано у животни универзум за сатно распертлавање условне дневне ципеле, узгредно казано да „не можеш побећи од себе, / чак и када си усред гужве”. Још у свом давном рукописном сажетку насловљеном као *Паг*, Албер Ками је баш у том *йагу* препознао припадање које нам предочава и Шапоња: „Невидљив бити научи, / када највидљивији јеси”. Битна датост огољеног егоцентризма по свим вертикалама до оне крајње хоризонтале. Песников (пра)говор сам по себи преиспитује и опипљивом чини судбину *сйвари у којима јесам ја*.

Шапоња понуђеном (по)етиком раскринкава его да би своједелно зашао у пуну рефлексивност делања, да би акцијом отелотворио, усред осунчаног дана, оно *шамо* што у *йошйуној сйурносйи јесйе*.

Жан Ростан, угледни биолог Француске, у разговорној књизи, објављеној и код нас давне 1955. године под насловом *Одакле смо? Ко смо? Куда иђемо?*, загонетно је постављао питања, увек идући „ка обазривости и сумњи у свему што се тиче каквог решења...” Одбацујући многе младалачке илузије, добрано је „осетио наше суштинско незнање” – док човечанство расипа сопствену генијалност. По Ростану, „човек не треба да води толико рачуна о поражавајућој неизмерности васионе, већ да више

мисли на мали, ограничени простор у коме се одвија његова пустоловина". Управо, у ту пустоловну океанију увире трактат певанија с вибрантно особеним стиховима Ненада Шапоње насловљен с драматским акцентом *Психологија травитиације* у назначеном препису временске звучности како: „Увек одлазимо тамо где смо већ били. / А све то беше још само / искушеће тренутка.” Стихом приклоњен усудном рамену првог лица једнине, песник чара сопствену *Хиљагу и једну ноћ* и осмехнут сетно тихим шапатам наговештава: „Испричаћу ти причу / у коју нећеш поверовати, / јер нећеш сневати у њој.” Песник јесте Одисеј у залуту, али и дивотно чекало у мислима Пенелопе с јасним упитним обрисом Хомера до тренутка када се питаш и учаваш како те књига чита у твојим рођеним очима: „Испуњаваш ли обавезу, / да будеш део / времена туђег? // Можеш ли у другом / да препознаш / оно што само ти јеси? // Можеш ли у себи / да потврдиш / оно што само ти ниси?” Пре него што стихом признаје да „нелагодност јесам”, песник разоткрива енигму разобличја: „Одлучне очи траже тихе речи. / Тихе речи траже моћне очи.” Чулност овога песника јесте видљиво и јасно опипљива у *геишаљу* присуства уз озбиљно учаваше како: „Тело је моја бомба. / Осигурач је у туђим рукама.” Јасан осет дуплиране експозиције. Нису лагана путовања „крз слутњу и сумњу”, ту бих придодао и смутњу.

Ова сапета лирика густе наоблаке, есенцијалним нервом наелектрисана, јесте у климатском поднебљу књиге одистински заокрет и потпуни преврат у калейдоскопији цвркутавог српског строфирања, тако: „Мину кроз мене / сан о спокојству / прерушен у лукавство дана.” Када би се Хамлет нашао стиховно затечен у сценском нотесу Ненада Шапоње, већ у првој прилици схватио би да „лако је нестати, / тешко је бити”. Песник је, у то сумњи нема, зароњен „усред порозног видљивога”...

Вагајући карневалију лица у пролазу, песник нам предочава „неизвагане чини / сопственог живота”. Његова душа је живахно рефлексни видокруг за причу „о тајни по којој се хода”.

Оригинал ове песничке пролегомене оверава, и печатно надопуњава, не само српску модерну из корена... Стихови су шлагвортно упутни и јасно адресирани. То јесте, поновићу разложно, стиховани монолог који те чита ма колико да ти желиш бити читалац насловних психокarneвалија у хаварији личних неспоразума. Изволите, читајте се и међуредно, пажљиво, да бисте видели: „оно што јесмо, / и оно што нисмо / увек су исто, / тек у размаку / између нас.” Да ли је Шапоња излазећи из поретка ствари, затечен у бујици идеја, преписно загледан у окружје света, преписао очите детаље важне за кључоносну браву људске душе?! Јесте. Дакле, дешавамо се и намигује нам из свих углова „склад између / видљивога и невидљивога себе”.

Активизам песничке збирке, у најсапетијем смислу речи, важан је као витално ислеђивање духа кадрога да схвати ко јесте себи самом као обртна гравитација мисаоних спекула: „Претворио сам се у реч. / Туђу. / Одавно. / Не верујем себи ништа. / Не знам где сам. / И не знам ко сам.” Ваља умети бити сам са самим собом у суочавању сопствене мисли пре чињеничног адактирања учињеног геста. И сам Антон Павлович Чехов јесте суочавао телесну *фушролу* са вазда обновљивим временом (приповетка „Човек у футроли”). Зар Албер Ками, поновићу, кратким романом *Паг*, није тражио излаз из „заглушујуће ћутње” или тишине која нас прати од куле вавилонске до данашњих дана? Знаковно речено, песник исповедно каже,

пуним гласом: „Отворио сам рану / да је имам заувек.” Она је рефренски присутна у књизи као неумољиво јасан знак: „А када знакови нестану / онда нема ни нас.” Опстојава загледаност Часлава Ђорђевића у обресе минулог лирског играказа Ненада Шапоње да је дотични песник, замахом пуног стваралачког чина, „у стварности сагледао човекову затеченост”.

Шта би све требало узети из искусствене ризнице памети, а шта оставити постранце за тамо неки судњи дан у пртљагу, опет, варљивог сећања. Ками као песников супутник ка мисаоним спекулама не осуђује – он просуђује, како стихом (пра)говорно казује и Ненад Шапоња: „Управо тражим место / на коме ме може бити, / једино тамо сигуран сам да јесам.”

Верујем пуном потпису ауторског умећа под размереним привидом *видљивих ствари*. Не говори песник испразно када утврђује пазар написаног стиха: „ствари душе су предвидљиве, / колико и невидљиве, тако када смо, / тамо где нисмо.”

Створене су навике да се све и свашта разврстава, па и саме *изме* претворили смо у сефове, а они су само, овлашно речено, олаки оријентири о којима и не треба много марити у процесу стварања. Писати значи кореспондирати. Тихо и прећутно ово важи за сву слојевитост писаних исказа. Пред очима читалаца писци се, остварујући писање, међусобно допуњавају. Наравно, ту постоји и мноштво неисказаних белина, али и голицљиво вибрантних боја за памћење у мозаику идеја као што је и само стиховање Ненада Шапоње. Ова упечатљиво метаморфозна разиграна мисао о загонетном кавезу живота јесте лирика духовног искушења, она последично испашта, али не опрашта, како је умео казати Виктор Иго, „од увећања искушења проиходи увећање духа”. Дантоновски речено, уметност је смелост и воља да се надрасте страх. У ствари, Шапоња је написао ову књигу да би савладао страх пред сопственим лицем у огледалу дана. Управо то су те чари и вредности његовог лирског штива.

Да ли си ти, поуздано, онај који мисли да јесте у пуном саздању повратног (при)сећања или је то неко други у чијим гестама се препознајеш? Та двострука довитљивост природно је препуштена мајсторству глуме. Упитним загонетањем присутног јесте сажимање елиптичних аксиома: „Да не знамо да јесте, / били бисмо сигурни да није, / јер није могуће / да се десило / оно што знамо да јесте. // Сасвим без сећања, ходати је лакше...” А колико јесте Ненад Шапоња елипсоидни рапсод чији стих рубно дотиче ону најбољу есенцију новелистике, толико је и шансоњер сапетих филозофема с инвентивно сроченим исказом психоегзистенцијалних и животно елементарних збивања у заплетно-саплетној шетњи ума кроз животну вавилонију скројену самим рођењем, казује и ова фаталистичка строфичност: „А зло лута, / слутио сам, / далеко и дубоко, / упоредно у моменат сваки.” И куда – изван усијаног језгра зинуле историјске фактографије?

Ова лирика егзалтирано и сапето инвентарише наше залуте и заносе. Пред нама је песничка микрорефлексија у максителесном простору – скучена и размахнута истовремено. И ту ћу ставити тачку кадрирања фасцинантног певања и промишљања.